

بسمه تعالی

درسنامه دین و زندگی 3 درس هشتم با عنوان (بازگشت) گروه

معارف اسلامی استان آذربایجان شرقی سال تحصیلی 99

هدف کلی درس : آشنایی با چگونگی بازگشت به توحید عملی و تلاش برای تحقق آن در زندگی

هدف ها و انتظارات از یادگیری :

- 1- بیان کند که انسان چگونه می تواند با استفاده از قدرت اختیار توانایی مخالفت با امیال درونی خود کند
- 2- توبه، انقلاب و عصیان علیه خود دانی به نفع خود عالی و متعالی را توضیح دهد؟
- 3- شیطان تلاش زیادی برای دور کردن انسان از مسیر توبه انجام میدهد و به حيله های متعددی متوسل می شود این موضوع را تبیین کنند
- 4- علاوه بر توبه فردی، تحقق توبه اجتماعی را توضیح دهد

بخش دوم: در مسیر

سرآغاز هر حرکت، از جمله حرکت به سمت رشد و کمال، اندیشه و تفکر

است؛ موضوعی که در بخش اول با محوریت تفکر پیرامون --«1 - خدا،

آثار و صفاتش 2- سنت های او در

جهان هستی 3- به ویژه زندگی انسان، به آن پرداختیم.

اما گام بعد، حرکت برای کسب --«کمالات و مدارج معنوی و انسانی است

که --« 1- با انجام دادن مجموعه ای از کارها (واجبات)

2- وترک برخی از امور (محرمات) در قلمروهای مختلف ممکن است.

* نکته: (اشاره به توحید عملی از درس سوم پایه 12) و (عهد

بستن با خدا از درس هشتم پایه دهم دارد.)

*هرچند این مسیر با **دشواری های** ممکن است همراه باشد اما یادمان نرود که --»

خداوند، قدرتمندترین قدرتمندان، یشتیبان ما در این مسیر است: (توحید در ربوبیت)

*متناسب با آیه:

(الف) « فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ --»
دو شرط: 1- **گرویدن** به خدا (توبه) 2- **تمسک جستن** به او --»
بیانگر توحید عملی می باشد. (علت)
(ب) **فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا** «(نساء/ 175) --»
نتیجه / معلول) به زودی آنان را در جوار --»

1- رحمت 2- فضل خویش در می آورد. 3- به راه راست هدایت می کند.
2* بیانگر --» هدایت معنوی / صراطاً مستقیماً --» توحید در ربوبیت
(ج) اشاره به حرکت کمالات و مدارج معنوی و انسانی / انجام واجبات و ترک محرّمات دارد.

درس هشتم : بازگشت

مقدمه درس :

• خدای متعال به حضرت داود (ع) :

ای داود! اگر آنان که از من **روی گردانده اند** می دانستند که، چگونه **انتظار آن ها** را می کشم و **شوق بازگشتشان** را دارم. --» 1- بدون شک از **شوق آمدن** به سوی من --» **جان می دادند** . 2- و **بندبند وجودشان** از محبت من --» از هم می گسست.

***تصمیم های جدید** همواره برای تکمیل پیمان های قبلی و پیمودن ادامه راه **نیست**، بلکه --» گاه برای **بازگشت از مسیری** است که --»

1- چندی به غلط پیموده شده و 2- آثار زیان باری برجای گذاشته است. « این گونه **تصمیم ها** --» «**توبه**» نام دارد.
در این درس می خواهیم بدانیم:

- حقیقت توبه چیست؟ و بازگشت حقیقی چه ویژگی هایی دارد؟

• عبدیا آزاد؟

- زنی در خانه ای که بساط عیش و میگساری پهن بود خدمت می کرد، بیرون آمد تا زباله ها را در کناری بریزد.
- در همین لحظه مردی که آثار عبادت از چهره اش نمایان بود، از آنجا می گذشت. از آن زن پرسید: **صاحب این خانه بنده است یا آزاد؟**
- آن مرد گفت: معلوم است که آزاد است. اگر بنده می بود، **بندگی می کرد و حرمت صاحب خود را نگه می داشت و این بساط را پهن نمی کرد.**
- صاحبخانه با شنیدن این ماجرا چند لحظه در اندیشه فرو رفت. جمله چون **تیری بر قلبش** او را تکان داد.
- یکباره** از جا برخاست و با پای برهنه به دنبال گوینده سخن رفت.
- 1- **بشر بن حارث تا زنده بود--** در **حضور امام موسی کاظم (ع)** --» توبه کرد.
- 2- به پیمان امام خویش **وفادار** ماند.
- 3- تا آن روز که در زمهره **اشراف زادگان و عنّاشان** قرار داشت. در سلک --» **مردان پرهیزکار و خدایرست** درآمد.

• انقلاب علیه خود

- در میان مخلوقات، --» **انسان** موجودی است که:
- 1- علاوه بر ایستادگی در برابر **موانع بیرونی**،
- 2- می تواند در برابر **موانع درونی** نیز ایستادگی کرده
- 3- و حتی علیه خود انقلاب کند.
- بدین معنا که --» می تواند با **پیروی از عقل**، **علیه** --» **تمایلات ناپسند خود** --» قیام کند و انقلاب نماید.

*بررسی

سؤال: مقصود از انقلاب علیه خود چیست؟ **کدام خود**، علیه دیگری انقلاب می کند؟

پاسخ: منظور از انقلاب علیه خود این است که یکی از این دو خود (**عالی** و **دانی**) علیه خود دیگر قیام کند و او

را کنار بزند. به عنوان مثال: اگر انسان با پیروی از نفس اماره تن به تمایلات ناپسند دهد و آلوده به گناه شود، علیه گرایشات عالی خود قیام کرده است و برعکس.

• حقیقت توبه

* توبه در لغت -- «به معنای بازگشت است. * در اصطلاح دینی، --» به معنای؛ -- «الف) توبه بنده:

1- بازگشت از گناه به سوی خداوند

2- و قرار گرفتن در دامن عفو و غفران اوست.

این حالت وقتی رخ می دهد که --»

انسان از گناه پشیمان شده و قصد انجام آن را نداشته باشد.

* (ب) توبه خداوند: با بازگشت بنده گناهکار، --»

1- خداوند نیز به سوی او باز می گردد .

2- درهای رحمتش را به رویش می گشاید .

3- آرامش را به قلب او باز می گرداند .

* همین که انسان بعد از انجام گناه، --» 1- در دل احساس

پشیمانی و زبان حالش این باشد که --» «چقدر بد شد! چرا به فرمان خدا بی توجهی کردم؟ دیگر این کار را انجام نمی دهم. «الف) توبه انجام شده است. (ب) و گناه بخشیده می شود.

* متناسب با فرمایش امام باقر(ع) : «برای توبه کردن پشیمانی کافی است.»

- چنین انسانی واقعاً در دل «أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ» را گفته، گرچه

آن را بر زبان جاری نکرده باشد.

- اما اگر بر عکس باشد، 1- یعنی با زبان «أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ» بگویند.

2- اما در قلبش پشیمان نباشد

3- و قصد انجام دوباره آن گناه را داشته باشد، چنین کسی توبه نکرده است.

• توبه و پاکی:

گناه، آلودگی است و توبه، پاک شدن از آلودگی هاست.

- توبه--»1- **گناهان** را از قلب **خارج** می کند. 2- و آن را نیز **شست و شو** می دهد.

به همین جهت این عمل را «**تخلیه**» یا «**پیرایش**» می گویند.
متناسب با فرمایش:

الف) رسول خدا (ص): «**التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ**»

ب) علی (ع): -- «**التَّوْبَةُ تُطَهِّرُ الْقُلُوبَ وَتَغْسِلُ الذُّنُوبَ**»

• توجه به نکاتی چند پیرامون توبه

1- با توبه همه گناهان **حتی شرک** هم آمرزیده می شود.

* متناسب با پیام خداوند به پیامبرش:

الف) «**قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ**--» بشارت به گناهکاران پشیمان
رَحْمَةً اللَّهِ --» رحمت خدا عام و فراگیر است. (محدود نیست).
ب) **لا تَقْنَطُوا مِن**

ج) **إِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا**--» نقش توبه در پیرایش گناهان (جمیعاً-- تاکید-- حتی شرک)

د) **إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ** (زمر/53)--» امیدوارکننده ترین آیه از سوی معبود به عبد

2- توبه--» الف) نه تنها **گناه** را پاک می کند. ب) بلکه اگر **ایمان** و **عمل صالح** نیز به دنبال آن بیاید، گناهان را به **حسنات** تبدیل می کند.

* متناسب با فرمایش خداوند:

«کسی که **باز گردد** و **ایمان** آورد و **عمل صالح** انجام دهد، خداوند گناهان آنان را --» به **حسنات** تبدیل می کند. زیرا خداوند **آمرزنده** و **مهربان** است.»

3- توبه در **جوانی** آسان تر است و خداوند توبه جووانان را **بسیار** **دوست** دارد

* متناسب با فرمایش پیامبر اکرم (ص):

«کسی نزد من **محبوب تر** از **جوان توبه کار** **نیست**»

۴- در توبه--» همیشه باز است، اما توفیق توبه همواره **میسر نیست**.
(الف) باید لحظه های توفیق را--» شکار کرد.

(ب) و خود را در **دامن مهر خداوند** انداخت.

۵- **تکرار توبه**، اگر واقعی باشد--» (الف) نه تنها به معنی دور شدن از خداوند نیست. (ب) بلکه موجب محبوب شدن انسان نزد خداوند (ج) و جلب رحمت او می شود.

* متناسب با فرمایش خداوند:

«إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ» (بقره/222)
نکته: (الف) محبوب شدن نزد خداوند و پاکی--» نتیجه تکرار توبه واقعی است. (ب) توبه زمینه تطهیر و پاکی است. (متناسب با فرمایش علی(ع)--» «تَطَهَّرِ الْقُلُوبَ»

* بنابراین، اگر کسی **گناهی مرتکب شد** و توبه کرد، **اما--»** توبه اش را شکست و دوباره مرتکب گناه شد:--»
-هیچ مانعی ندارد که باز هم توبه کند و از خداوند **عذرخواهی** نماید؛--»

- چراکه خداوند کسی را که **فوراً--»** 1- از گناه خود ناراحت می شود.

2- و بسیار توبه می کند، **دوست دارد؛--»**

-زیرا می بیند چنین فردی،--» با اینکه در دام گناه افتاده، **اما:**

(الف) **قلبش** نزد اوست. (ب) و **به سرعت** از عمل خود پشیمان می شود.

• **حیله های شیطان:**

شیطان،--» 1- برای دور کردن انسان از توبه، تلاش فراوان می کند.

3- و با **حیله و فریب مانع** توبه انسان ها می شود.

* برخی از حیله های وی عبارتند از:

۱- **نا امید کردن از رحمت الهی:**

(الف) ابتدا انسان را با این وعده که «**گناه کن و بعد توبه کن**» به سوی **گناه** می کشاند.

ب) و وقتی که او آلوده شد، از رحمت الهی مأیوسش می سازد.

ج) و می گوید «آب که از سرگذشت چه یک وجب، چه صد وجب.»

* در این حالت، انسان با خود می گوید که کار از کار گذشته و پروندهٔ عملم نزد خداوند آن قدر سیاه است که دیگر--» توبه ام پذیرفته نیست.

* درحالی که آدمی، هر قدر هم که بد باشد، اگر 1- واقعاً توبه کند و 2- نادم و پشیمان شود، حتماً خداوند--» توبه اش را می پذیرد.

* متناسب با آن شعر ابو سعید ابوالخیر:

بازآ بازآ هرآنچه هستی بازآ // گر کافر و گبر و بت
پرستی بازآ

این درگه ما درگه نومیدی نیست // صدمبار اگر توبه شکستی
بازآ

2- به تأخیر انداختن توبه (تسویف):

- تسویف از ریشهٔ --» «سَوَف» و به معنای--» امروز و فردا کردن و کار امروز را به فردا انداختن است.
* به عبارت دیگر،

الف) فرد گنهکار دائماً به خود می گوید: به زودی توبه می کنم.

ب) و این گفته را آن قدر تکرار می کند.

ج دیگر میل به توبه در او خاموش می شود.

د) این حيلهٔ شیطان، بیشتر برای گمراه کردن جوانان به کار می رود.

* او می گوید تو هنوز جوانی و فرصت توبه داری، بالاخره در آینده می توانی توبه کنی.

ذ) اما این یک دام است و سبب عادت جوان به گناه می شود، به طوری که ممکن است ترک گناه برایش سخت گردد.

* درست است که هر وقت برگردیم--» خدا قبولمان می کند.

* اما اگر انسانی غرق گناه شود --» دیگر معلوم نیست که میل به توبه پیدا کند .

* شاید **گناه** به قدری بر روحش غلبه کند که هیچ وقت قلبش از گناه - «پشیمان نشود» .

* و وقتی که پشیمانی قلبی نباشد --» توبه ای صورت **نگرفته است** .

3- گام به گام کشاندن به سوی گناه :

* روش دیگر شیطان برای کشاندن انسان به شقاوت --»

الف) این است که او را گام به گام و آهسته به سمت گناه می کشاند .

ب) تا در این فرایند تدریجی، متوجه زشتی گناه و قبح آن نشود و اقدام به توبه نکند .

* برای مثال، شیطان از همان ابتدا، انسان را به رابطه نامشروع با جنس مخالف دعوت نمی کند، بلکه در گام اول --» سخن از یک دوستی ساده به میان می آورد، دوستی ای که فقط در حد صحبت و درد دل کردن است .

اما در گام های بعدی --» و به صورت تدریجی چنان این دوستی را پیش می برد که فرد خود را غرق در فساد و آلودگی می بیند .

• مراحل تکمیلی توبه

توبه یا همان پشیمانی از گناه آثار و نتایج دارد که --» در زندگی شخص توبه کننده خود را نشان می دهد؛ از جمله :

1- تلاش در جهت دور شدن از گناه :

توبه کننده تلاش می کند --» دیگر به سراغ گناهی که از آن پشیمان شده است نرود . زیرا --» انجام آن مساوی با شکستن توبه است که در آن صورت --» باز هم باید توبه کند . به عبارت دیگر، اگر توبه کننده حقیقتاً توبه کرده باشد --»

1- گرچه ممکن است به آن گناه علاقه ای هم داشته باشد .

2- سعی خواهد کرد در عمل از آن دوری نماید.

3- یعنی از افراد، مکان ها و موقعیت هایی که می توانند زمینه ساز شکل گیری گناه باشند، دوری می کند.

۲- جبران حقوق الهی و حقوق مردم

توبه کننده تلاش می کند--» حقوقی را که با گناه خود ضایع کرده است جبران نماید

A. دسته ای از این حقوق، مربوط به خداوند است.

* مهم ترین حق خداوند نیز--» حق اطاعت و بندگی اوست.

* توبه کننده باید بکوشد--» الف) کوتاهی های خود را در پی‌شگاه خداوند جبران کند.

برای مثال، نمازها یا روزه های از دست داده را به تدریج قضا نماید و عبادت های ترک شده را به جا آورد.

ب) البته خداوند نسبت به بندگان خود مهربان است. و اگر ببیند که شخص توبه کار تلاش خود را کرده و نتوانسته همه گناهان را جبران کند، بقیه موارد را خود--»

جبران نموده و او را عفو می کند.

دسته ای دیگر، حقوق مردم است.

* توبه کننده باید بکوشد--» الف) اگر ستمی بر مردم کرده است آن را جبران نماید.

ب) و حقوق مادی یا معنوی آنها را در حد توان ادا کند.

ج) و رضایت صاحبان حق را به دست آورد.

د) و اگر به آنان دسترسی ندارد، به نیابت از آنان صدقه و دعای خیر و طلب آموزش نماید.

* توجه کنیم که حقوق معنوی انسان ها-- «بسیار مهم تر از حقوق مادی آنان است.

اگر با دروغ، غیبت و تهمت-- «آبروی انسانی ریخته شده - اگر قلب پدر یا مادری بر اثر بی حرمتی فرزندی-- «شکسته شده - اگر با توزیع کتاب با راه انداختن یک شبکه اجتماعی همراه کننده در فضای مجازی،-- «فساد و تباهی در جامعه گسترش یافته است. - اگر رفتار ناپسند برخی افراد-- «سبب بدبینی دیگران به دین شده است-- «
1- در واقع حقوق معنوی افراد ضایع شده است.

2- و باید-- «فرد توبه کننده به جبران حقوق از دست رفته بپردازد.

• توبه اجتماعی

* آنچه تاکنون گفته شد-- «مربوط به توبه فردی بود.

اما جامعه-- «هم اگر در برخی از ابعاد از مسیر توحید و اطاعت از خداوند-- «خارج شد،

نیازمند-- «بازگشت به مسیر توحید و اصلاح، یعنی نیازمند «توبه اجتماعی» است.

* انحراف های اجتماعی-- «باید در همان مراحل ابتدایی خود اصلاح شوند.-- «
تا گسترش نیابند و ماندگار نشوند.

* از جمله این بیماری ها و انحراف ها-- «ربا خواری، رشوه گرفتن، بی توجهی به عفاف و پاکدامنی، ظلم کردن و ظلم پذیری و اطاعت از غیر خدا است.

* مهم ترین راه اصلاح و معالجهٔ جامعه از این بیماری ها --» **انجام دادن وظیفهٔ امر به معروف و نهی از منکر** است.

* اگر مردم در انجام این وظیفه **کوتاهی** کنند --»

الف) **گناهان اجتماعی**، قوی تر و محکم تر می شوند.

ب) و در **تمام** سطوح جامعه **نفوذ** می کنند.

* در واقع اگر مردم در برابر این **گناهان حساسیت** نشان دهند و در برابر آن **بایستند** و بکوشند که جامعه را اصلاح کنند، --» **به آسانی** می توانند **مانع گسترش گناهان** شوند.

* اما اگر مردم کوتاهی کنند و **اقدامات دلسوزان جامعه** به جایی نرسد --»

ج) به تدریج انحراف از حق --» **بیشتر** و بیشتر شود، **اصلاح آن** --» **مشکل** می شود.

د) و نیاز به **تلاش های بسیار** و فعالیت های --» **اساسی و زیر بنایی** پیدا می شود.

ذ) تا آنجا که ممکن است نیاز باشد انسان های بزرگی **جان و مال** خود را تقدیم کنند تا --»

1- جامعه را از **تباهی برهانند**.
2- و **مانع** خاموشی **کامل نور هدایت** شوند.

• تا چه زمانی برای توبه کردن مهلت داریم؟

سراسر عمر --» **ظرف زمان توبه** است.

اما **بهترین زمان** برای توبه دوره ای است که --»

- 1- امکان توبه **بیشتر**
جبران گذشته **راحت تر** است
- 2- انجام آن **آسان تر** 3- و

* بر این اساس، باید به این نکته توجه کنیم:

دورهٔ جوانی--» دورهٔ **انعطاف پذیری**، **تحول** و **دگرگونی** است.
دورهٔ پیری--» دورهٔ **کم شدن انعطاف** و **تثبیت خوی ها و خصلت** هاست.
اگر در دورهٔ جوانی--» **خصلت های** در انسان پدید آمد و **ماندگار** شد.--»

الف) **خارج کردن** آنها در پیری بسیار **سخت** و **طاقت فرسا** خواهد بود.
ب) **صفات ناپسندی** که در ما پدید می آیند--» شبیه **ریشه های نهالی** هستند که در **ابتدا** --» **نفوذ کمی** در خاک دارد. اما هر قدر زمان می گذرد،--» **نفوذ آن بیشتر** می شود و **قوی تر** می گردد. تا جایی که **کندن** آن درخت **بسیار سخت** می شود.

* از این رو، **توبه در جوانی بسیار آسان تر** از زمان پیری است.

سوالات :

- 1- از چه راهی می توان جامعه را از گناهان اجتماعی اصلاح کرد
- 2- مهم ترین حق خداوند بر مردم چیست؟
- 3- حقیقت توبه چیست؟

- 4- در چه صورتی توبه، گناهان را به حسنات تبدیل می‌کند؟
- 5- توزیع کتاب یا راه انداختن یک شبکه مجازی اجتماعی گمراه کننده، چه حقی را ضایع می‌کند؟
- 6- راه اصلاح و معالجه جامعه بیمار، عمل به کدام « وظیفه شرعی » است؟
- 7- سهل انگاری در انجام دادن کدام وظیفه الهی گناهان اجتماعی را قوی‌تر و محکم‌تر می‌سازد؟
- 8- اگر قلب پدر یا مادری در اثر بی حرمتی فرزندی شکسته شود، چه حقی را ضایع می‌کند؟
- 9- توبه اجتماعی را تعریف کنید؟
- 10- پیرایش یا تخلیه چیست؟
- 11- از مراحل تکمیل توبه تلاش در جهت دور شدن از گناه را توضیح دهید؟
- 12- نکاتی که در مورد پیرامون توبه یاد بگیریم چند مورد را ذکر کنید
- 13- تدریجی بودن فرایند سوق انسان به گناه یکی از حيله های شیطان است در این مورد توضیح دهید؟

گروه معارف اسلامی استان اذربایجان شرقی
عظیمی